

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grov obehörig befattning med hemlig uppgift

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

TG
Frihetsberövande: Häktad i annat mål
Sekretess gäller för adressen, se sekretessbelagd domsbilaga

Ombud och offentlig försvarare:
Advokaten JJ

Överklagat avgörande

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 5 november 2024 i mål B 3110-24

Yrkande

Jag yrkar att TG ska dömas för grov obehörig befattning med hemlig uppgift, enligt 19 kap. 8 § brottsbalken i dess lydelse före den 1 januari 2023, till fängelse.

Jag begär att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens dom och visa målet åter till hovrätten för fortsatt handläggning.

Frågan i målet

Det finns synnerliga skäl för prövningstillstånd eftersom det förekommit grovt rättegångsfel i hovrätten som kan antas ha inverkat på målets utgång.

Åtalet

TG åtalades för grov obehörig befattning med hemlig uppgift enligt följande gärningsbeskrivning.

- a) [G] har som ägare och administratör drivit och kontrollerat forumet LS-tornet vilket haft ca 230 registrerade användare. På forumet har det funnits hemliga uppgifter avseende aktiva militära anläggningar som omfattas av försvarssekretess. [G] har under perioden maj t.o.m. november 2017 i bl.a. Härryda kommun, samt på andra platser inom riket, själv samt gemensamt och i samförstånd med andra personer, olovligen via LS-tornet tillgängliggjort hemliga uppgifter om försvarsanläggningar vilka framgår av bilaga B1 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 47–51. Genom ovan nämnda förfarande har [G], utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen befordrat samt röjt ovan nämna hemliga uppgifter om försvarsanläggningar vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.

Ansvaryrkande i andra hand (medhjälp)

För det fall [G] inte skulle anses ha gjort sig skyldig till ovanstående gärning som gärningsman, görs i andra hand gällande att hans agerande enligt ovan har inneburit att han via LS-Tornet med råd och dåd främjat att andra okända personer obehörigen, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, befordrat samt röjt hemliga uppgifter om ovan angivna försvarsanläggningar.

Samt

- b) [G] har i oktober 2017 genom att ta en kopia av ovan nämnda LS-tornet, som innehöll hemliga uppgifter om försvarsanläggningar, vilka framgår av bilaga B1 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 47–51, obehörigen den 21 november 2017 i Härryda kommun tagit befattning med hemliga uppgifter om försvarsanläggningar. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt skulle medföra men för Sveriges säkerhet.
- c) [G] har vidare under perioden 12 april 2015 t.o.m. 28 april 2017 på olika platser inom riket, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen anskaffat hemliga uppgifter om de försvarsanläggningar som framgår av bilaga B2 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 58. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt skulle medföra men för Sveriges säkerhet.
- d) [G] har den 21 november 2017 i Härryda kommun, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen tagit befattning med hemliga uppgifter om de försvarsanläggningar som framgår av bilaga B3 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 52–27. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt skulle medföra men för Sveriges säkerhet.
- e) [G] har också under perioden den 13 april 2015 t.o.m. den 1 juli 2017 på olika platser inom riket, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen befordrat och röjt hemliga uppgifter om de försvarsanläggningar som framgår av bilaga B4 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 59. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt skulle medföra men för Sveriges säkerhet.

Gärningarna ovan (a-e) är att bedöma som grova eftersom de hemliga uppgifterna rört förhållanden av stor betydelse för rikets försvar.

Tingsrätten

Tingsrätten dömde TG för grov obehörig befattning med hemlig uppgift i enlighet med åtalet till fängelse i tre år och sex månader.

Hovrätten

Efter frågor från rätten under huvudförhandlingen justerades gärningsbeskrivningen så att det gärningspåstående hovrätten hade att pröva var följande (se s. 3 f. i hovrättens dom, här har justeringarna kursiverats).

- a) [G] har som ägare och administratör drivit och kontrollerat forumet LS-tornet vilket haft ca 230 registrerade användare. På forumet har det funnits *uppgifter om hemliga förhållanden* avseende aktiva militära anläggningar som omfattas av försvarssekretess. [G] har under perioden *den 13 april 2015 t.o.m. den 21 november 2017* i bl.a. Härryda kommun, samt på andra platser inom riket, själv samt gemensamt och i samförstånd med andra personer, olovligen via LS-tornet tillgängliggjort de *uppgifter* om försvarsanläggningar vilka framgår av bilaga B1 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 47–51. Genom ovan nämnda förfarande har [G], utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen befördrat och röjt ovan nämnda uppgifter om försvarsanläggningar vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.

Ansvaryrkande i andra hand (medhjälp)

För det fall [G] inte skulle anses ha gjort sig skyldig till ovanstående gärning som gärningsman, görs i andra hand gällande att hans agerande enligt ovan har inneburit att han via LS-tornet med råd och dåd främjat att andra okända personer obehörigen, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, befördrat samt röjt *ovan nämnda uppgifter om försvarsanläggningar* vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.

Samt

- b) [G] har genom att ta en kopia, *som lagrats på elektroniskt media*, av ovan nämnda LS-tornet, som innehöll uppgifter om försvarsanläggningar, vilka framgår av bilaga B1 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 47–51, obehörigen den 21 november 2017 i Härryda kommun tagit befattning med uppgifter om försvarsanläggningar. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.
- c) [G] har vidare under perioden 12 april 2015 t.o.m. 28 april 2017 på olika platser inom riket, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen anskaffat *uppgifter* om de försvarsanläggningar som framgår av bilaga B3 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 58. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt *kan* medföra men för Sveriges säkerhet.
- d) [G] har den 21 november 2017 i Härryda kommun, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen tagit befattning med *elektroniska media innehållande uppgifter om de försvarsanläggningar* som framgår av bilaga B2 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 52–57. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.
- e) [G] har också under perioden den 13 april 2015 t.o.m. den 1 juli 2017 på olika platser inom riket, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen

befordrat och röjt *uppgifter om de försvarsanläggningar* som framgår av bilaga B4 i förundersökningsprotokollet Bilaga B sid. 59. Ett uppenbarande av uppgifterna till främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.

Ett uppenbarande av uppgifterna under a–e, för främmande makt, kan i sin aggregerade sammanställning, medföra men för Sveriges säkerhet och rör, i sin aggregerade sammanställning, förhållanden av hemlig natur innefattande uppgifter om funktionalitet, geografisk lokalisering, placering, inbördes beroenden, säkerhetsskyddsåtgärder och användning.

Gärningarna ovan är att bedöma som grova eftersom de hemliga uppgifterna rört förhållanden av stor betydelse för rikets försvar.

Hovrätten utgick vid sin prövning av målet från att åklagarna inte gjort gällande att den tilltalade hanterat någon enskild uppgift som rör förhållanden av hemlig natur och ogillade åtalet med motiveringen att en sammanställning av öppna (icke-hemliga) uppgifter inte kan konstituera en uppgift som rör något förhållande av hemlig natur i den mening som avses i 19 kap. 7 § brottsbalken.

Grunden för mitt överklagande

Straffbestämmelsen om grov obehörig befattning med hemlig uppgift

För obehörig befattning med hemlig uppgift döms den som, utan syfte att gå främmande makt tillhanda, obehörigen anskaffar, befordrar, lämnar eller röjer uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverknings sätt, underhandlingar, beslut eller något förhållande i övrigt vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet, om uppgiften rör något förhållande av hemlig natur, för obehörig befattning med hemlig uppgift. Straffet är böter eller fängelse i högst två år. (Se 19 kap. 7 § första stycket brottsbalken i dess lydelse före den 1 januari 2023.)

Om brottet är grovt, döms för grov obehörig befattning med hemlig uppgift till fängelse i högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas, om gärningen innefattade tillhandagående av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige rörde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrotts honom. (Se 19 kap. 8 § brottsbalken i dess lydelse före den 1 januari 2023.)

Gärningsbeskrivningen utgör ramen för processen

Enligt 30 kap. 3 § första meningen rättegångsbalken får en dom inte avse någon annan gärning än den för vilken talan om ansvar i behörig ordning har förts. Det som avses i bestämmelsen är den gärningsbeskrivning som åklagaren ska lämna i sin stämningsansökan – låt vara att den kan justeras under rättegången – och det är gärningsbeskrivningen som sätter gränserna för domstolens prövning.

I gärningsbeskrivningen ska åklagaren ange den brottsliga gärningen med uppgift om tid, plats och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande. Åklagaren ska, enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 rättegångsbalken, i anslutning till gärningsbeskrivningen även ange de bestämmelser som han eller hon anser är tillämpliga.

Det är gärningsbeskrivningen som utgör ramen för brottmålsprocessen. Endast de påståenden om gärningen som kan utläsas av gärningsbeskrivningen får läggas till grund för domen. Gärningsbeskrivningen ska innehålla det som enligt åklagaren konstituerar brottet. Gärningsbeskrivningen ska innehålla de rekvisit som karakteriserar gärningen som brottslig. Påståenden rörande gärningen som inte kan utläsas av gärningsbeskrivningen får inte läggas till grund för en fällande dom. (Se NJA 2023 s. 869 och "Mordet i hissen" NJA 2023 s. 460 I.)

Det är alltså åklagarens uppgift att beskriva det händelseförlopp som åklagaren påstår att den tilltalade ska hållas straffrättsligt ansvarig för. Här innefattas såväl de yttre faktiska omständigheterna som de subjektiva moment – uppsåt eller oaktsamhet – som ingår i gärningen. Det som anges i gärningsbeskrivningen ska vara ägnat att för den tilltalade tydligt klargöra vad som läggs henne eller honom till last. Därigenom ska det bli möjligt för den tilltalade att ta ställning till hur försvaret bör läggas upp. Domstolen kan med sedvanliga metoder tolka gärningsbeskrivningen; som en allmän utgångspunkt gäller då att gärningsbeskrivningen får ses i belysning av den brottsbeteckning och den straffbestämmelse som åklagaren har angett. (Se NJA 2023 s. 869.)

Av 46 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken framgår att åklagaren vid huvudförhandlingen i tingsrätten ska framställa sitt yrkande. Bestämmelsen är inte tillämplig vid huvudförhandling i hovrätten (se 51 kap. 17 § som saknar hänvisning till 46 kap. 6 § första stycket). Där gäller i stället enligt 51 kap. 18 § att den överklagade domen redovisas i den omfattning det behövs. Detta brukar oftast ske på så sätt att hovrättens ordförande gör en sammanfattning av tingsrättens avgörande. Parternas yrkanden och sakframställningar kan, om hovrätten finner det lämpligt, helt eller delvis ske genom hänvisningar till handlingarna i målet. Parterna lämnar alltså ibland inte någon fullständig redogörelse för sin talan i hovrätten. Det ankommer på hovrätten att se till att det inte uppkommer oklarheter om vad som är ramen för processen där. Den materiella processledningen kan avse olika frågor som aktualiseras mot bakgrund av parternas processföring. I vissa fall handlar det inte om mer än att klargöra om tidigare framförda yrkanden och grunder vidhålls. Det rör sig då normalt inte om någon närmare analys av partens processuella ståndpunkter, utan det är i första hand en ordningsfråga för att undanröja risken för missförstånd i processen. I andra fall kan det röra sig om mer komplicerade situationer. Det kan exempelvis framstå som tveksamt vad som ryms inom en gärningsbeskrivning. Domstolens aktivitet i fråga om processledning blir i hög grad beroende på förhållandena i det enskilda fallet. När målet har kommit så långt som till huvudförhandling i hovrätten, ska materiell processledning normalt inte behöva tillgripas. I vissa fall kan det emellertid även då vara

lämpligt med åtgärder från rättens sida för att klarlägga parternas talan. (Se NJA 2017 s. 1086.)

Rättens ansvar för materiell processledning

Det är domstolen som ansvarar för att målet handläggs på ett rättssäkert och effektivt sätt. I det ansvaret ingår uppgiften att reda ut målet genom materiell processledning.

Med materiell processledning avses rättens skyldighet att se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i målet. Genom frågor och påpekanden ska rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. (46 kap. 4 § andra stycket och 51 kap. 17 § rättegångsbalken.)

Lagstiftaren har inte gett några närmare direktiv om hur den materiella processledningen ska tillämpas. Rättsutvecklingen har bedömts i allt väsentligt behöva äga rum i praxis.

Viss vägledning finns dock genom förarbetsuttalanden enligt följande.

Materiell processledning bör ske under stort hänsynstagande till det enskilda målets och den enskilda situationens karaktär. Domaren måste i varje läge där behov av processledning kan uppstå noga överväga vad som är förenligt med kravet på en effektiv process, å ena sidan, och kravet på domstolens anseende för opartiskhet, å den andra sidan. Ett ingripande som kan gå för sig i en viss given situation kan i ett något annorlunda läge te sig mindre försvarligt. Skyldigheten för domstolen att bedriva materiell processledning går i princip före möjligheten att tolka en gärningsbeskrivning. Domstolen måste ha både rätt och skyldighet att genom frågor försöka reda ut oklara punkter i t.ex. åklagarens gärningsbeskrivning eller den tilltalades inställning till åtalet. Hur långt rätten därutöver bör få gå är en fråga som lämnats till den praktiska tillämpningen. Processledning till förmån för den tilltalade är principiellt sett avsevärt mindre betänkelig än processledning till förmån för åklagaren (se bl.a. ”Mordet i Hissen” p. 14.). Om det uppstår fråga om tillämpning av ett annat lagrum än det åklagaren åberopat kan det ofta vara lämpligt att låta parterna yttra sig med anledning av den nya situationen. (Se prop. 1986/87:89 s. 105 och 109 f., SOU 1982:26 s. 133 och RH 1988:7.)

En hovrätt anses ha anledning till en större restriktivitet än tingsrätten när det gäller materiell processledning i förhållande till exempelvis otydligheter i åklagarens framställning. Emellertid kan det knappast anses vara förenligt med brottmålsrättskipningens syften att hovrätten utan påpekanden till parterna frikänner den tilltalade på grund av en brist i gärningsbeskrivningen, om det är uppenbart att såväl åklagaren och försvararen som tingsrätten utgått från att gärningsbeskrivningen måste tolkas som täckande ett brott som den tilltalade

fällts för av tingsrätten. (Se Fitger m.fl., Rättegångsbalken [2022, version 93, JUNO], kommentaren till 51 kap. 17 §, med hänvisningar.)

Det är inte domstolens uppgift att vidta åtgärder när det gäller utredningen av det som påstås i gärningsbeskrivningen. Domstolen ska inte utreda brott utan förhålla sig till det material som parterna presenterar. Det är parterna som förfogar över att utredningen i skuldfrågan är fullständig och att relevant bevisning åberopas i målet. Domstolens förhållningssätt till brister i utredningen ska alltså vara att dessa ytterst faller tillbaka på åklagaren och kan leda till att den tilltalade ska frikännas från åtalet. (Se NJA 2023 s. 869 med hänvisning till prop. 2021/22:186 s. 98 f. och SOU 2019:38 s. 344 ff.)

Den 1 juli 2022 trädde flera lagändringar i kraft om en förtydligad roll för domstolen i brottmålsprocessen (prop. 2021/22:186). Det infördes då en uttrycklig reglering om rättens ansvar för materiell processledning under förberedelsen i brottmål (45 kap. 10 § rättegångsbalken). Regleringen gäller även vid förberedelsen i hovrätten (51 kap. 11 § rättegångsbalken). Vidare togs rättens möjlighet att på eget initiativ, utan yrkande från part, förelägga åklagaren att komplettera eller genomföra förundersökning bort (45 kap. 11 § respektive 51 kap. 12 § rättegångsbalken) liksom rättens möjlighet att självmant hämta in bevisning i mål om brott som hör under allmänt åtal (35 kap. 6 § rättegångsbalken).

Även med ett sådant förtydligat ansvar för parterna att svara för utredningen och bevisningen i målet kvarstår rättens ansvar för processledning. I ansvaret för processledningen ligger ett krav på rätten att reda ut målet och på så sätt säkerställa en rättssäker prövning. En begränsning av rättens möjligheter att begära komplettering av utredningen och hämta in bevisning innebär inte någon begränsning av ansvaret för materiell processledning, t.ex. möjligheten att ställa klagörande frågor till parterna, även i sådana avseenden som kan ha betydelse för bedömningen av skuldfrågan. En rätt utövad materiell processledning utesluter många gånger behovet av att rätten agerar ex officio i fråga om inhämtande av utredning. Genom förslaget om ett lagstadgat ansvar för materiell processledning under förberedelsen bedömdes dessutom rättens processledande ansvar tydliggöras ytterligare. (Se a. prop. s. 98 f. med hänvisning till Fitger m.fl., Rättegångsbalken, JUNO, 2021-10-29, kommentaren till 35 kap. 6 § rättegångsbalken.)

Min bedömning

Hovrätten har inte prövat gärningspåståendet

Hovrätten har ägnat en stor del av domen åt att redogöra för frågan huruvida en sammanställning av offentliga uppgifter kan utgöra uppgifter om förhållanden av hemlig natur enligt 19 kap. 7 § brottsbalken och slutligen dragit slutsatsen att detta inte är möjligt.

Det som åklagarna har påstått är emellertid att den tilltalade har hanterat hemliga uppgifter. Hovrätten har enligt min uppfattning inte prövat det handlande som TG har åtalats för enligt gärningsbeskrivningen.

Hovrätten skriver i domen att ”såsom åklagarna slutligt formulerat sitt gärningspåstående och i övrigt fört sin talan görs det inte gällande att TG hanterat någon enskild uppgift som rör förhållanden av hemlig natur (även om åklagaren inte utesluter att materialet omfattar någon sådan uppgift)” (s. 8) och vidare att åklagarna inte har påstått att ”någon av de aktuella uppgifterna i sig rör förhållanden av hemlig natur, än mindre preciserat vilken uppgift och vilket förhållande det i så fall skulle vara” (s. 11). Hovrätten har därefter prövat om det är straffbart att hantera offentliga uppgifter.

Denna uppfattning om vad åklagarna har påstått genom åtalet och därmed vad ramarna har varit för hovrättens prövning överensstämmer inte med gärningsbeskrivningens utformning, så som denna är redovisad i domen. Av gärningspåståendets första stycke framgår att TG som ägare och administratör drivit och kontrollerat forumet LS-tornet vilket haft cirka 230 registrerade användare och att det på forumet har funnits ”uppgifter om hemliga förhållanden avseende aktiva militära anläggningar som omfattas av försvarssekretess”. Därefter anges i punkter hur uppgifterna har hanterats. I gärningspåståendets avslutande stycke har som kvalificeringsgrund angetts att ”de hemliga uppgifterna” som TG hanterat rört förhållanden av stor betydelse för rikets försvar.

Uppfattningen att åklagarna inte har gjort gällande att den tilltalade har hanterat någon enskild uppgift som rör förhållanden av hemlig natur överensstämmer heller inte med det som framgår om hur åklagarna har fört bevisning i hovrätten. Bevisningen till stöd för åtalet har, enligt bevisuppgiften i stämningsansökan, åberopats till styrkande av bl.a. att TG har hanterat hemliga uppgifter och att uppgifterna rört förhållanden av stor betydelse för rikets försvar. I åberopat vittnesförhör med berörd myndighets expert har vittnet redogjort för varför de uppgifter som tagits i beslag hos TG vid husrannsakan – och vilka enligt bevisuppgiften åberopats till styrkande av att TG på olika sätt har hanterat hemliga uppgifter (se stämningsansökan s. 8 under rubriken ”Syn”) – är att betrakta som hemliga. Vittnesförhöret med myndighetsexperten har gällt dels på vilket sätt uppgifterna som TG hanterat rör förhållanden av hemlig natur, dels på vilket sätt ett uppenbarande av uppgifterna för en främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet.

De justeringar av gärningsbeskrivningen som skett i hovrätten har föranletts av hovrättens frågor om gärningspåståendets tillräckliga precisering i förhållande till den tilltalades möjlighet att försvara sig. Bland annat har i detta syfte uttrycket ”hemliga uppgifter” bytts ut mot ”uppgifter om hemliga förhållanden” för att det skulle vara tydligt att det är det rekvisit som finns i straffbestämmelsen som avses med skrivningarna i gärningspåståendet. Det nya näst sista stycket har på motsvarande sätt kommit till för att precisera vilken typ av hemliga uppgifter som det varit frågan om, nämligen uppgifter om

funktionalitet, geografisk lokalisering, placering, inbördes beroenden, säkerhetsskyddsåtgärder och användning. Justeringarna är avsedda att utgöra förtydliganden och inte att ändra talan i förhållande till de grundläggande rekvisiten i straffbestämmelsen.

Om det, i strid med de grundläggande förutsättningarna för straffansvaret enligt åtalet, inte längre skulle ha påståtts att den tilltalade har hanterat hemliga uppgifter skulle detta behöva framgå uttryckligt av gärningsbeskrivningen.

Eftersom hovrätten vid sin prövning av målet har utgått från att åklagarna har gjort gällande att den tilltalade har hanterat offentliga uppgifter har rätten varit förhindrad att döma den tilltalade för det brott som han har åtalats för. En följd av att hovrätten nu inte har prövat gärningspåståendet är att domen saknar betydelse för bedömningen av det som genom åtalet har påståtts vara ett straffbart handlande.

Hovrätten har ägnat en del av domen åt frågan om kraven på gärningspåståendets konkretion i förhållande till den tilltalades möjlighet att försvara sig och rätten till en rättvis prövning enligt artikel 6 i Europakonventionen. Oavsett vad hovrätten har för uppfattning i den frågan kan den uppfattningen inte leda till slutsatsen, som hovrätten dragit inför sin prövning av åtalet, att åklagarna har frånfallit en för straffansvaret grundläggande förutsättning utan att detta i så fall skulle framgå av gärningspåståendet.

För frågan om vad som utgjort processens ramar i hovrätten har det heller inte någon betydelse vad hovrätten har funnit är utrett eller inte i målet.

Jag menar att hovrätten inte har prövat det gärningspåstående som de haft att pröva och som utgjort ramarna för hovrättsprocessen.

Hovrätten har brutit i sitt ansvar för materiell processledning

Inte minst eftersom hovrätten har ställt frågor till åklagarna om utformningen av gärningsbeskrivningen utifrån artikel 6 i Europakonventionen som lett till vissa justeringar i hovrätten borde det, enligt min uppfattning, ankomma på rätten att säkerställa att rätten därefter har uppfattat åklagarens talan korrekt.

Hovrätten borde i det här fallet, inför en så långtgående slutsats om åklagarnas talan som rätten har gjort, vid sin processledning under huvudförhandlingen uttryckligen ha gett till känna för parterna att rätten har uppfattat att åklagarna i hovrätten inte längre påstår att den tilltalade har hanterat hemliga uppgifter.

Det kan knappast anses vara förenligt med brottmålsrättskipningens syften att hovrätten utan påpekanden till parterna frikänner den tilltalade på grund av en så grundläggande brist i gärningsbeskrivningen, om det är uppenbart att såväl

åklagaren och försvararen som tingsrätten utgått från att gärningsbeskrivningen måste tolkas som täckande ett brott som den tilltalade fällts för av tingsrätten.

Det har förekommit grovt rättegångsfel som inverkat på målets utgång

Hovrättens underlåtenhet att tydliggöra för parterna att rätten uppfattat att åklagarna inte har påstått ett för straffansvaret grundläggande rekvisit och rättens därefter begränsade prövning av gärningsbeskrivningen utgör enligt min uppfattning ett grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på utgången i målet.

Skälen för prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att målet med hänsyn till det allmänna intresset av tillgång till omfattande och vägledande prejudikatbildning bör prövas av Högsta domstolen (Fitger m.fl., Rättegångsbalken [2022, version 93, JUNO], kommentaren till 54 kap. 10 §).

Prövningstillstånd får även meddelas enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum har i yttrande till riksåklagaren över åklagarens begäran om att överklaga domen bedömt att det finns skäl att överklaga domen till Högsta domstolen på extraordinär grund. Enligt Utvecklingscentrum har hovrätten, i direkt strid med gärningsbeskrivningens ordalydelse, tagit som utgångspunkt för sin bedömning att åklagaren frånfällt sitt påstående om att det på forumet funnits uppgifter om hemliga förhållanden som omfattas av försvarssekretess. Eftersom förekomsten av sådana uppgifter om hemliga förhållanden är en nödvändig förutsättning för straffansvar har hovrätten, enligt Utvecklingscentrum, haft en skyldighet att inom ramen för sin materiella processledning säkerställa huruvida åklagaren vidhöll sin talan eller inte. Genom hovrättens brist i detta avseende har enligt Utvecklingscentrum grovt rättegångsfel förekommit i handläggningen och gärningspåståendet har inte prövats i sin helhet. Även om förklaringen till hovrättens misstag består i sammanblandning av påståenden om ”uppgifter om förhållanden av hemlig natur” och påståendena om i vad mån ett röjande av uppgifterna kunnat antas leda till men för Sveriges säkerhet om de skulle röjas för främmande makt (särskilt i sin aggregerade sammanställning) samt de moment av gärningsbeskrivningen som avser de omständigheter som kvalificerar brottet som grovt ändrar detta inte det förhållandet att gärningspåståendet felaktigt inte har prövats i sin helhet.

Jag delar Utvecklingscentrums uppfattning och bedömer att det finns synnerliga skäl för prövningstillstånd i målet eftersom det förekommit sådant grovt rättegångsfel i hovrätten som kan antas ha inverkat på målets utgång. Felet kan inte läkas i Högsta domstolen.

Ett prövningstillstånd kunde förslagsvis begränsas till frågan om det har förekommit rättegångsfel i hovrätten som kan antas ha inverkat på målets utgång. Övriga delar av målet bör då förklaras vilande. Om Högsta domstolen finner att hovrättens tillämpning har utgjort grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång bör prövningstillstånd meddelas även i de delar som målet har förklarats vilande. Hovrättens dom bör därefter undanröjas i erforderliga delar och målet visas åter till hovrätten för fortsatt handläggning.

Bevisuppgift och handläggning

Ingen bevisning åberopas i frågan om det har förekommit rättegångsfel i hovrätten. Den frågan kan avgöras utan förhandling.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till:

Riksenheten för säkerhetsmål (AM-155799-20)
Seniora åklagarna Lars Hedvall och Mats Ljungqvist
Utvecklingscentrum